

שיקולים מגדריים במקרא מגילה

הרב נדב ברגר, מכון הדר

berger@hadar.org

חלק א: חיוב נשים במקרא מגילה א. המקורות התלמודיים

(א) תנאים

משנה מגילה ב, ד

הכל כשירים לקרוא את המגילה, חוץ מחרש שוטה וקטן; ר' יהודה מכשיר בקטן.

תוספתא מגילה ב, ז

הכל חייבין בקריאת מגלה: כהנים לויים וישראל, גרים ועבדים משוחררין, חללים נתינים וממזרים, סריס אדם, סריס חמה, פצוע דכא וכרות שפכה – כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן.

טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן. אנדרגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא את שאינו מינו, טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו.

נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן.

(ב) תלמודים

בבלי מגילה ד ע"א

ואריב"ל: נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס.

בבלי ערכין ב ע"ב – ג ע"א

הכל חייבין במקרא מגילה, הכל כשרין לקרות את המגילה. לאיתוויי מאי? לאיתוויי נשים, וכדר' יהושע בן לוי, דאמר ר' יהושע בן לוי: נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס.

רש"י מגילה ד ע"א ד"ה באותו הנס

באותו הנס. שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו':

רש"י פסחים קח ע"ב ד"ה שאף [=רשב"ם שם ד"ה שאף]

שאף הן היו באותו הנס. [...] דמשום דע"י אסתר נגאלו [...]

ירושלמי מגילה ב, ה (=משנה ד) (עג ע"ב)

"ר' יהודה מכשיר בקטן". [...] בר קפרא אמר: צריך לקרותה לפני נשים ולפני קטנים שאף אותם היו (במ) [ב]ספק. ר' יהושע בן לוי עבד כן, מכנש בנוי ובני בייתיה וקרי לה קומיהון.

ב. בין הבבלי לתוספתא

רש"י ערכין ג ע"א

לאיתוויי נשים. שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא זכרים ידי חובתם:

תוספות מגילה ד ע"א ד"ה נשים

חייבות במקרא מגילה. מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחרים ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה והכי נמי משמע בערכין (דף ב: ושם) דקאמר הכל כשרים לקרא את המגילה ומסיק הכל כשרים לאתוויי מאי ומשני לאתוויי נשים משמע להוציא אפילו אנשים וקשה דהא בתוספתא תני בהדיא דטומטום אין מוציא לא את מינו ולא שאין מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו ואין מוציא את שאין מינו ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס ...

(א) שיטת בעל הלכות גדולות: חייבות בשמיעה ולא בקריאה

הלכות גדולות, סימן יט, הלכות מגילה (עמ' רלה-רלו)

נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת מגילה אלא שחייבין במשמע, למה, שהכל היו בספק להשמיד להרוג ולאבד והואיל והכל היו בספיקא הכל חייבין במשמע. (ירושלמי פ"ב) רבי יהושע בן לוי מכניס אל כל אנשי ביתו וקורא לפניהם מגילת אסתר. רבי יונה אבוב דרבי מונא היה מתכוין לקרות אותה לפני הנשים שבביתו, שהכל היו בספק, והכל חייבין במשמע, אחד הנשים ואחד העבדים ואחד הקטנים.

תוספות ערכין ג ע"א

[...] עד כאן לשון הלכות גדולות. לכך צריך לפרש בכאן דאין הנשים מוציאים אלא נשים, אבל אנשים לא. והכל חייבין במקרא מגילה כו' לאיתוויי נשים [שמוציאין נשים אחרות] ...

ראב"ה חלק ב - מסכת מגילה סימן תקסט

ונראה לי דהא דתנן הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן הכי פירושו כל האנשים כשרים לקרות חוץ מהני, אבל נשים נמי אינן כשירות לקרות ולהוציא אנשים. וכן פסק בהלכות גדולות, והכי תניא בתוספתא דמגילה [...] והא דאמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה פירושו לשמוע מקרא מגילה, ובהלכות גדולות גרס במשמע מגילה. [...] ומיהו לעצמן דבר פשוט דמצו למיקרי דמצו להדליק. [...] ונראה לי דנשים מברכות על משמע מגילה ואפילו אי קרו לה לעצמן:

(ב) שיטת רש"י ואור זרוע: חייבות בקריאה ומוציאות ידי חובה

רש"י ערכין ג ע"א (הובא לעיל)

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות מגילה סימן שסח

...וקשיא לי דמאי סד"א הוא זה שהייתי טועה לומר דכיון דנשים אינן מוציאות את הנשים ע"כ לא יוציאו גם נשים כמו כן אחרות הרי זימון שנשים מזמנות לעצמן ואינן מזמנות עם אנשים ואמאי לא פריך מההיא דתוספתא לריב"ל דקתני שהאשה פטורה והוה ליה למפרך ולחלק בין קריאה לשמיעה כמו שמחלק בה"ג ונראה בעיניי דהואיל דברייתא דתוספתא לא הוזכרה בתלמוד שלנו לא סמכי' עלה ונראה בעיניי עיקר כדפי' רבי' שלמה לאתוויי נשים שחייבות במקרא מגילה וכשירות להוציא אנשים והשתא אתי שפיר דסד"א הא דריב"ל היינו שהאשה מוציאה אחרת אבל לא את הזכרים קמ"ל שהנשים חייבות ומוציאות את הזכרים דכולהו חד טעמא נינהו בעבור הנס והרי גם הנשים היו בכלל הנס ותדע שהרי גם בברכת המזון היו הנשים מוציאות את האנשים אלא משום שאינה יכולה לומר ברית כדאיתא התם [...] ולענין מגילה כן נ"ב הלכה למעשה שהאשה חייבת במ"מ ומוציאה את הזכרי' י"ח.

חידושי הרשב"א מסכת מגילה דף ד עמוד א

...אלא דקשיא לי הא דתנינא בתוספתא טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאים את הרבים טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין, דאלמא מדקתני טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואין מוציאים וקתני נשים ועבדים וקטנים פטורין פטורין לגמרי קאמר ומשמע דמשבשתא היא

ר"ן על הריף מגילה ב ע"ב ד"ה נשים

...ואין זה מחוור אלא שראוי לחוש לדבריו להחמיר:

בית הבחירה (מאירי) מסכת מגילה דף ד עמוד א
ועיקר הדברים שלא לדחות תלמוד ערוך שבידינו מברייתא או מדברי תלמוד המערב וכל שכן מסברא אלא בואו
ונסמוך על הכלל הידוע כל המחוייב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק א, הלכות א-ב
[א] קריאת המגילה בזמנה מצות עשה מדברי סופרים, והדברים ידועים שהיא תקנת נביאים, והכל חייבים
בקריאתה אנשים ונשים א וגרים ועבדים משוחררים, ומחנכין את הקטנים לקרותה ...

[ב] אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה, לפיכך אם היה
הקורא קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא.

מגיד משנה שם, ב [וכעין זה בהגהות מיימוניות שם]
[ב] אחד הקורא וכו'. משנה פרק הקורא את המגילה למפרע (דף י"ט): הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחש"ו
ור' יהודה מכשיר בקטן והלכה כסתם משנה אבל אשה נראה מדברי רבינו שהיא מוציאה את אחרים וכן עיקר:

(ג) שיקולים משניים: כבוד צבור / זילותא

תוספות סוכה לח ע"א
...אי נמי משום דרבים זילא בהו מלתא דהרי מגילה דנשים חייבות בה ופירש בה"ג דאין נשים מוציאות את
הרבים ידי חובתן במגילה:

חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף ד עמוד א
ונראין דברים שכיון שחייבות במקרא מגילה ה"ה שמוציאות לאחרים, וכדתנן (לק' י"ט ב') הכל כשרים לקרות את
המגילה, ולישנא דכשרים משמע לקרוא לאחרים, ואמרינן בערכין (ג' א') הכל לאתויי נשים ודומיא דמתני' מרבי
להו [...] וכיון דק"ל כר' יהושע בן לוי דחייבות, אף מוציאות, אלא שאין זה כבוד לציבור והן בכלל מארה ...

ספר מצוות גדול עשין עשה דרבנן ד
...תניא בתוספתא [...] משמע דאף על גב דנשים חייבות במקרא מגילה אינן מוציאות את הזכרים. ואל תשיבני נר
חנוכה דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כג, א) דאשה מדלקת דמשמע אף להוציא האיש, דשאני מקרא מגילה
שהוא כמו קריאת התורה לכך אינה מוציאה את האיש, ואע"פ שיש דברים שהקלו במגילה יותר מבתורה בזה לא
הקלו:

קרבן נתנאל מסכת מגילה פרק א, סימן ד
ומ"ש תוס' בסוכה דף ל"ח אי נמי משום דרבי' זילא בהו מלתא דהרי המגילה דנשים חייבות בה ופי' בה"ג דאין
נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה ע"כ. היינו שאין אשה מוציאה נשים רבות ידי חובתן משום דזילא
בהו מלתא.

(ד) דווקא מפי איש?

זוהר חדש כרך ב (מגילות) מגילת רות
ואמר רבי אבא נשים חייבות במקרא מגילה אבל הם אינן קוראות לאחרים. אבל חייבות לשמוע הברכה מפי
המברך [...] ומחויבות במקרא מגילה לשמוע מפי הקורא.

ג. יישום

שולחן ערוך אורח חיים תרפט, א-ג
[א] הכל חייבים בקריאתה: אנשים ונשים, וגרים ועבדים משוחררים. ומחנכים את הקטנים לקרותה.
[ב] אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא, יצא ידי חובתו. והוא שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך, אם היה
הקורא חרש או קטן או שוטה, השומע ממנו לא יצא. ויש אומרים שהנשים אינם מוציאות את האנשים.

הג"ה: ויש אומרים, אם האשה קוראה לעצמה, מברכת "לשמוע מגילה", שאינה חייבת בקריאה (מרדכי פרק קמא דמגילה).

ברכי יוסף אורח חיים סימן רעא, אות א [וראו ספר חזון עובדיה לרב עובדיה יוסף]
דבסי' תרפ"ט מהסתם מוכח דמוציאות את האנשים, וסברת הלכות גדולות (הל' מגילה עמ' רלה) כתבה בלשון "א, וידוע דדעת מרן לפסוק כסתם

מגן אברהם תרפט, ה-ו
ה אינם מוציאות. ול"ד לנ"ח דשאני מגיל' דהוי כמו קריאת התור' (סמ"ג) פי' ופסול' מפני כבוד הצבור ולכן אפי' ליחיד אין מוציא' דלא פלוג (רא"ם) עמ"ש סי' ער"א:

ו אם האשה קורא'. ובמדרש הנעלם רות כ' דלא תקרא לעצמ' רק תשמע מהאנשים:

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קנה
לשון זה שכתב המ"א ס"ק ו' לא נמצא בזוהר חדש רות והגר"א הביא לשונו ואינו מוכרח אם רוצה לומר אינה קוראת לאחרים אבל לעצמה קוראה וצ"ע

משנה ברורה סימן תרפט
(ז) [...] אבל אשה מוציאה [טו] את חברתה:

(ח) אם האשה קראה וכו' - ועיין במ"א שמצדד דלא תקרא לעצמה כלל רק תשמע מהאנשים. וכ"ז ביש לה ממי לשמוע [טז] אבל אם אין לה מי שיקרא לפניה תקרא היא לעצמה במגילה כשרה ומברכת אקב"ו לשמוע מקרא מגילה [ח"א]:

שער הציון שם, טו
(טו) אבל לנשים רבות אין האשה מוציאה, דזילא בהו מלתא [קרוב נתנאל בשם התוספות]:

(טז) והדין עמו, אחד, דלהדעה ראשונה דהיא העיקרית הנשים חייבות בקריאה, ואף אם נפסק שאינן מוציאות לאנשים, על כל פנים בקריאה חייבות, וכמו שפסק הפרי חדש, ואף אם נפסק כהיש אומרים הלא גם כן מוכח שתוכל לקרוא לעצמה ואך שמברכת לשמוע מגילה. ומה שהביא המגן אברהם ממדרש הנעלם רות דלא תקרא לעצמה, עיין בחיי אדם דלא נמצא זה הלשון שם, רק הלשון שהובא בהגר"א בשם הזוהר חדש, ואינו מוכרח דלא תוכל לקרוא בעצמה, ובפרט אם אין לה מי שיקרא לפניה בודאי תוכל לקרוא בעצמה, וכן מוכח בפרי מגדים והגר"א:

פרי חדש אורח חיים סימן תרפט, ב
ויש אומרים אם האשה קוראת לעצמה מברכת לשמוע מגילה כו'. אינן דברים של עיקר לסמוך עליהם, אלא מברכות על מקרא מגילה כמו האנשים, וזה פשוט:

ערוך השלחן תרפט, ג-ה
[ג]... והטעם מפני שאין זה כבוד הציבור כמו בס"ת אין אשה קוראה בציבור מפני כבוד הציבור [עמג"א סק"ה]
ועוד טעם יתבאר בזה בסעיף ה': [...]

[ה] והטעם משום כבוד ציבור וכמ"ש בסעיף א' ולכן אפילו ליחיד אינה מוציאה דלא פלוג [מג"א סק"ה] ועוד טעם אחר יש בזה [...] דבה"ג גורס נשים חייבות במשמע מגילה ולא בקריאתה [...] ולכן אין מוציאות בקריאתן את האנשים ומיהו נשים מוציאות כיון דחיובן שוה [עמג"א סק"ו] בשם מדרש הנעלם דגם לעצמה לא תקרא אשה אלא תשמע מאיש וצ"ל דס"ל דקריאה לא נתקנה להן וצ"ע ודעת רש"י ותוס' ריש ערכין דמוציאות גם אנשים וכן דעת הרבה פוסקים והרמב"ם]:

חלק ב': צירוף נשים למניין לצורך מקרא מגילה א. עשרה למקרא מגילה?

(א) השיטות השונות

בבלי מגילה ה ע"א

אמר רב: מגילה, בזמנה - קורין אותה אפילו ביחיד, שלא בזמנה - בעשרה. רב אסי אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה. הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי.

ר"ף מסכת מגילה דף ג עמוד א [=רבנו חננאל מגילה ה ע"א]

אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ושלא בזמנה קורין אותה בעשרה ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה קורין אותה בעשרה הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי ואע"ג דחש לה רב להא דרב אסי ק"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כותיה דאמר' לקמן [דף י"ט ע"ב] א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא את המגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרו אלא בצבור אבל ביחיד יצא ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה ביחיד

רש"י מסכת מגילה ה ע"א

ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה - מצוה לחזור אחר עשרה, משום פרסומי ניסא, אבל אי לא אשכח עשרה - לא אמר רב אסי דלא ליקרי, שאין איסור קריאתה ביחיד, אלא מצוה לקרותה בעשרה.

רא"ש מסכת מגילה פרק א

הוה עובדא וחש לה רב [להא] דרב אסי ואע"ג דחש ליה רב לדרב אסי(ת) ק"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן (לקמן דף יט ב) הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרן אלא בצבור מכלל דביחיד יצא ושמעינן מהא דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה ביחיד וכן פסק רבינו תם ובסדר רב עמרם פסק כרב *אסי מדחש ליה רב לדרב אסי וכן מסתבר והא דר' יוחנן אינה ראייה דאף לרב אסי קריאה ביחיד כדפי' רש"י דמצוה לחזור אחר עשרה ואם לא מצא עשרה אינו פטור מקריאה אלא קורא ביחיד:

אורחות חיים חלק א הלכות מגלה ופורים

והמקרא שלא בזמנה בעינן עשרה לפי שאחר שאין זה זמנה צריכה פרסום יותר אבל בזמנה נקראת ביחיד שאינה צריכה פרסום גדול אחר שהוא זמנה והר"ז כתב דבעינן עשרה בין בזמנה בין שלא בזמנה. וכן כתב הר"ר אהרן הלוי ז"ל. והראב"ד ז"ל הכריע וכתב דלעולם בעינן עשרה במקום שיש צבור שקראוה בעשר' אם יש יחיד או יחידים שלא קראוה עמהן יוכלו לקרותה ביחיד כיון שהיה בעיר פרסום הנס בקריאת הצבור.

שולחן ערוך אורח חיים תרצ, יח

מגילה ב"ד ובט"ו, צריך לחזור אחר עשרה. ואם אי אפשר בעשרה, קורים אותה ביחיד.

הגה: [...] ואם קראו אותה בציבור, ואיזה יחיד לא שמעה, יכול לקרות אפילו לכתחילה ביחיד, הואיל וקורין אותה באותה העיר בעשרה (ב"י בשם א"ח). וכשהיחיד קורא אותה בזמנה, צריך לברך עליה (ב"י).

ב. אופי המניין

רש"י מגילה ה ע"א

שלא בזמנה [...] אין קורין אותה אלא בעשרה, דבעינן פרסום ניסא.

ספר העיטור עשרת הדיברות - הלכות מגילה דף קי טור א

אירב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. ומסתברא כי היכי דנשים מזמנות ואין מצטרפות לברהמ"ז ה"נ אין מצטרפות לכתחלה

ר"ן על הריף מגילה ו ע"ב ד"ה מתני' הכל כשרין
ו"א שאע"פ שהן מוציאות אין מצטרפות למנין עשרה למאן דמצריך עשרה במקרא מגילה כדאשכחן בברכות [דף
מה ב] לענין בהמ"ז דאע"ג דנשים מזמנות לעצמן אפ"ה אין מצטרפות למנין ג' לזמן עם אנשים משום פריצותא
וא"א דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן אבל כאן היאך אפשר שמוציאות אנשים ידי קריאה ואין
מצטרפות עמהם למנין אלא ודאי מצטרפות וכי תימא ואמאי לא חיישינן הכא לפריצותא כי היכי דחיישינן התם
אפשר לומר דשאני הכא דע"י צירוף אין שנוי במטבע ברכה אבל זמון דהוי שנוי במטבע ברהמ"ז וכיון שניכר
צירופן עם אנשים איכא למיחש לפריצותא אבל כאן במגילה אין צירופן ניכר שכן דרך קריאתה ליחיד כרבים וכיון
דאין צירופן ניכר מותר דדכותיה נמי בבהמ"ז היכא דאיכא תלתא בר מנשים מצטרפין אף הנשים עמהן משום
דהשתא אין צירופן של נשים ניכר עמהם כלל:

אור זרוע חלק ב הלכות מגילה סימן שע

(הלכתא) [הלכך] הכי קי"ל דמגילה בזמנה אפילו ביחיד קורין אותה. שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה
וליתא לדרב עמרם גאון שפסק בסדר שלו כרב אסי שאף בזמנה צריכה עשרה אלא כדברי רבותינו קי"ל שאינה
צריכה עשרה בזמנה וכן נהגו העולם. מיהו הא מספקא לי שלא בזמנה שצריכה עשרה אם צריכ' עשרה שיהו בני
מצוה כמו כל הטעונונים עשרה או דילמא הואיל ואינו אלא משום פרסומי ניסא אף על פי שאינם בני מצוה איכא
פרסום טובא ואם כך הוא שאינה צריכה בני מצוה אתי לי שפיר דלא תני מגילה שלא בזמנה בהדי הני דפרק
הקורא עומד דהנהו כולהו עשרה בני מצוה אבל היא דשמואל דירושלמי אתי בגמגום דלא תני קידוש החודש.

שולחן ערוך אורח חיים תרצ, יח

הגה: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה (הגהות אשרי פרק קמא; טור סימן תרפ"ד).

ג. למעשה

חזון איש מגילה סימן קנה, ב

3) לענין קריאת נשים בעשרה [למוקפין בחל י"ד בשבת] יש
הרבה לדון להקל. א. דעת רש"י הראב"ד והרמ"ה

והרא"ש, שאין דין עשרה לעיכובא אפי' שלא בזמנו. ב. מדברי הר"מ
פ"ה ה"ז מבוחר דשלא בזמנו הנאמר בגמ' אינו אלא חוץ מ"י"ד וט"ו,
אבל בני המישר הקוראין בארצות א"י פרסומא טובא כיון שהיא
זמן קריאה לרוב העולם, [ואם זה ג"כ בכלל שלא בזמנו וצ"י
לא יתכן לומר ההלכה בלשון אלו הקוראין קדם י"ד, דברי לשון זה
ממעט בני ט"ו הקוראין ב"י"ד, אלא ודאי האמת כן דאין בני ט"ו
הקוראין ב"י"ד בכלל שלא בזמנו] ומש"כ במ"ב בשע"ל אות נ"ט
המורה דבגמ' איתא י"ד שחל בשבת וקוראין ב"י"ג דזה חשיב שלא
בזמנו. ג. באו"ז מסתפק בלאו בני חיוצא אי הוו בכלל עשרה [והיינו
קטנים] ומשמע דנשים ודאי הוו בכלל עשרה כיון דבני חיוצא נינהו
ואיכא פרסומא ניסא [ולשון הרמ"ה נשים כבר כתב הרמ"ה דאינו
מדוקדק] וכ"כ הרמב"ן דאפי' רוצה כבר ילאו לית לן צב, דלאו
משום זכותא דעשרה הוא אלא משום פרסומא ניסא, וא"כ אין
מקום לקצוב צפרסומא ניסא הנאים ולמעוטי נשים. ד. למש"כ
הרמ"ה דיחיד שלא שמע א"ל עשרה כיון דכבר נזפרסם בקריאת
עשרה בניצור, נראה דגם שלא בזמנו הדין כן, ונפל בצירוף כל הנידון.

ש"ת שלמת חיים אורח חיים סימן שע

עשר נשים אי חשיב כעשרה אנשים לקריאת המגילה

בסימן תר"צ (סעיף י"ח בהגה), די ש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה, ע"כ. והנה בביאוה"ג (סקמ"ה) כתב: אע"ג דהן ג"כ חייבות, הרי גם בבהמ"ז חייבות, ובכ"ז אינן מצטרפות, ע"כ. ולאשר יש חושבים דהספק הוא דוקא לענין צירוף, אבל י' נשים נחשב בוודאי, והנה מלבד דלא משמע כן, גם יש להוכיח מברהמ"ז (בסימן קצ"ט סעיף ו') ד - י' נשים לא יזמנו בשם.

תשובה: אין להזניח היש אומרים, דשאני בהמ"ז בשם שצריך עשרה משום כבוד השם וצריך בני חורין ככל דבר הצריך עשרה, אבל בכאן טעם עשרה משום פרסומי ניסא י"ל דשפיר דמי. ויעיין בסימן תרפ"ט בב"י מה שהביא בשם הר"ן.

חלק ג': ברכת הרב את ריבנו א. אם חייבים לאומרה בציבור

(א) הברכה נאמרת אף ביחיד

מחזור ויטרי סימן רמה

ולענין ברכה כך השיב רבינו שלמה מ"כ. ועל מקרא מגילה אני אומ' בין שהן עשרה בין שאינם עשרה צריך לברך לפני ולאחריה. ואחד מוציא כל השומעים ידי חובתם: ויש חלוקים עלי. ואומר' שאין מברכי' בפחות מעשרה: שלמה בר' יצחק:

ספר שבלי הלקט ענין פורים סימן קצה

וכן השיב רבינו הא"י גאון זצ"ל ושאלתם הא דאמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ושלא בזמנה קורין אותה בעשרה כמאן הילכתא לענין יחיד כך ראינו שהלכה כרב אע"ג דחש רב להא דרב אסי שרצה להחמיר על עצמו אבל סברא דידיה הכי הוה דהא מתניתין מסייעא ליה דתנן כותבה דורשה ומגיה אם כיון לבו יצא ואף רב אסי נמי הכי סבירא ליה לכתחילה צריך עשרה אבל אם קראה יחיד מודה רב אסי שיצא ידי חובתו ומנהג כל הישיבות כרב שיחיד קורא אותה ומברך לפני ולאחריה

(ב) הברכה נאמרת רק בציבור

אורחות חיים חלק א מגילה סימן ו [=כלבו סימן מה] ירושלמי לא אמרו ברכה אחריה אלא בצבור:

שולחן ערוך אורח חיים תרצב, א

ולאחריה נוהגים לברך הרב את ריבנו וכו' אם לא בירך לא לפני ולא אחריה יצא:

הגה: ונהגו לומר בלילה אשר הניא אבל לא ביום (כל בו וב"י בשם א"ח) ואין לברך אחריה אלא בצבור:

(ג) הקושי בראיית הארחות חיים מהירושלמי

ביאור הגר"א אורח חיים תרצב, סעיף א

ואין כו'. כל בו בשם ירושלמי והוא בפ"ד הלכה א' והוא בנוסחא שלנו משובש וג"כ משמע שם דלא קאי אלא אתורה אר"ש ב"א למדו ברכת כו':

ערוך השולחן אורח חיים תרצב, ה

ודע שהביאו זה בשם ירושלמי [ב"י בשם א"ח] ואני לא מצאתי זה בירושלמי ושום אחד מהראשונים לא הזכירו זה

ב. פסיקת אחרונים למעשה

(א) רק בציבור

באור הלכה תרצב ד"ה אלא בציבור

אלא בצבור - הנה בב"י כתב דא"ח כתב כן בשם הירושלמי ועיין בא"ר דהוכיח מכמה פוסקים דמברך אפילו ביחיד ועיין בביאור הגר"א דמירושלמי ג"כ אין ראייה דלא קאי אלא אברכת התורה. ומ"מ נראה דאין כדאי לברך אחרי' דבלא"ה הברכה זו אפילו בצבור אינה חיובית ותליא במנהגא כדאיתא בגמרא ומי יאמר דנתפשט המנהג כהיום לברך ביחיד וכ"כ הפמ"ג דספק ברכות להקל:

ש"ת יביע אומר חלק ח - אורח חיים סימן נו

ולעולם היחיד אין לו לברך אחריה, אפילו במקום שנהגו לברך אחריה בצבור. ולכאורה בלא"ה היה נראה לומר שאף לפירוש רש"י כיון שאין צריך לברך, הוה ליה ברכה שאינה צריכה, וממילא אינו רשאי לברך, דקי"ל (ברכות לג א) כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא את שם ה"א לשוא. ולדעת הרמב"ם בתשובה (מקיצי נרדמים סי' פד) הוא איסור לאו מן התורה. [...] ונראה לפע"ד שהואיל והמנהג פשוט בירושלים ובא"י שאין היחיד מברך לאחריה, וכמו שהעידו האחרונים, גם אנשי בגדאד אשר זכו לעלות לארץ ישראל, עליהם לנהוג כמנהגינו שלא לברך לאחריה, ולא יעשו אגודות ואגודות, וימנעו עצמם מספק ברכה לבטלה.

(ב) פסיקת אחרונים: אף ביחיד

אליה רבה תרצב, ח

(ח) ואין לברך וכו'. כ"כ בב"י מירושלמי [מגילה פ"ב ה"א]. וצ"ע דמנהגים [עמוד קנז] ומהר"ל [הלכות פורים אות ח] ומהר"ו ומטה משה [סי' תתרז] פסקו כסתם דאף יחיד מברך, אלא דסבירא להו דלא קי"ל כהך ירושלמי, וכ"מ בב"י סוף סימן תרצ"ז, וכן משמע בספר המנהיג סי' י"ד ובשבלי הלקט (דף כ"ז סי' קצה) שיחיד מברך לאחריה, ואולי דלכך לא כתבו בשו"ע:

ש"ת רדב"ז חלק ב סימן תרסה

במקרא מגלה רוב הפוסקים פסקו כרב דיחיד חייב לקרותה וממילא שחייב לברך לפנייה ולאחריה

בן איש חי, שנה א', תצוה, פורים, סימן יג

הקורא יחיד יברך גם ברכה אחרונה של המגילה וכנזכר בברכי יוסף ועיין מועד לכל חי סימן ל"א אות ק"ח יעויין שם, וכן המנהג פה עירנו וכן ראוי לנהוג בכל מקום, ולא יאבד היחיד ברכה יקרה זו:

ערוך השלחן תרצב, ה

וכתב רבינו הרמ"א דברכה שלאחריה אינה אלא בציבור עכ"ל וי"ל הטעם דכיון דאינה שייכא למגילה אלא היא ברכת הודאה משום פרסומי ניסא לא נתקנה אלא בציבור שיש פירסום ולא ביחיד ודע שהביאו זה בשם ירושלמי [ב"י בשם א"ח] ואני לא מצאתי זה בירושלמי ושום אחד מהראשונים לא הזכירו זה ובשבלי הלקט מביא מנהג שתי ישיבות לברך לאחריה גם ביחיד וכמדומה שכן מנהג העולם:

ג. במניין נשים

ש"ת יביע אומר חלק ח - אורח חיים סימן נו

והנה בירחון קול סיני (שם סעיף כג) כתבתי בשם הרב משחא דרבנותא ח"ג (סי' תרצ), שאם יש עשר נשים ששומעות קריאת המגילה ויוצאות ידי חובתן יכולות לברך גם לאחריה, כיון שעכ"פ יש בזה משום פרסומי ניסא. והנה באור זרוע ח"ב (סי' שע) כתב, והא דקי"ל שלא בזמנה צריכה עשרה, מספקא לי אם צריכה עשרה בני מצוה, כמו כל הטעונונים עשרה (במגילה כג ב), או דילמא הואיל ואינו אלא משום פרסומי ניסא, אע"פ שאינם בני מצוה, (וכגון נשים), אכתי איכא פרסום טובא, וא"כ שא"צ שיהיו בני מצוה אתי שפיר דלא תנן במגילה (כג ב) מגילה שלא בזמנה בהדי הנך דמתני'. ע"כ. וכן הוא בהגהות אשרי (פ"ק דמגילה סי' ו). והובא ג"כ בהגהת הרמ"א (סוף סי' תרצ) וז"ל: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה. ע"כ. והר"ן (פ"ב דמגילה) אמתני' דהכל כשרים לקרות

המגילה, כתב, ובריש ערכין אמרינן הכל לאתויי נשים, ומשמע שמוציאות את האנשים ידי חובה. ויש אומרים שאע"פ שהן מוציאות י"ח את האנשים אין מצטרפות למנין עשרה למי שמצריך עשרה למקרא מגילה, וכדאשכחן בברכות (מה ב) לענין בהמ"ז, שאע"פ שנשים מזמנות לעצמן מ"מ אין מצטרפות למנין שלשה לזמן עם אנשים משום פריצותא. ואי אפשר לומר כן, דשאני התם שאין מוציאות האנשים י"ח בהמ"ז, אבל כאן היאך אפשר שמוציאות האנשים י"ח קריאה, ואין מצטרפות עמהם למנין. אלא ודאי מצטרפות, וה"ט דלא חיישינן לפריצותא כדחיישינן התם י"ל דשאני הכא שאין שינוי במטבע ברכה בצירופן, ואין צירופן ניכר שכן דרך קריאתה ליחיד כרבים, וכיון שאין צירופן ניכר מותר, משא"כ זימון דהוי שינוי במטבע הברכה וניכר צירופן עם אנשים הילכך חיישינן לפריצותא. ע"כ. ודברי היש אומרים הם דברי בעל העיטור, והובא בטור (סי' תרפט). והארחות חיים (הל' מגילה אות ב) כתב שאף ש"ל שמוציאות את האנשים אין ראוי להשלים בהן עשרה, שבכל מקום שהצריכו עשרה, אנשים בעינן. ע"כ. והמאירי מגילה (ה א) ד"ה כל שהיא צריכה לעשרה, הביא סברת הר"ן הנ"ל בשם י"א, וחילק בין בהמ"ז למגילה, דשאני בהמ"ז הואיל וסעודה מקום המוכן לכל פריצות, משא"כ במגילה שמצטרפות. וכ' ע"ז, "ולא יראה כן". ולעיל מזה (מגילה ד א) סוף ד"ה נשים, הביא סברת בעל העיטור הנ"ל בשם חכמי פרובינצא. ע"ש. וע' בפרי חדש וערך השלחן (סוף סי' תרצ). ע"ש. אולם כל זה לצרף הנשים למנין עשרה עם אנשים. אבל כשיש עשר נשים, בלי שום צירוף, כיון שהטעם שברכה אחרונה צריכה צבור, היינו משום פרסומי ניסא, וכ"כ הערך השלחן (סי' תרצב ס"ה) שהטעם של הירוש' שאינה נאמרת אלא בצבור, שכיון שאינה שייכת למגילה, שלכן פותחת בברוך, הרי היא ברכת הודאה על הנס, ולכן לא נתקנה אלא בצבור שיש בהם משום פרסומי ניסא, משא"כ ביחיד. ע"ש. הילכך כל שיש עשר נשים איכא פרסומי ניסא שפיר ומברכות לאחריה. וכן מתבאר מדברי הגאון מהר"ח בשו"ת רב פעלים ח"ב (סי' סב), לגבי הדלקת נרות חנוכה בבהכ"נ, שאין לברך על הדלקתן בבהכ"נ אלא אם כן יש שם עשרה. וכמ"ש הגאון יעב"ץ במור וקציעה (סי' תרעא), וכתב הגר"ח שאם יש שם עשר נשים חשיב שפיר פירסומי ניסא ויש לברך על הדלקתם, וראיה מדין מגילה שלא בזמנה שצריכה עשרה, דאיכא פלוגתא אם נשים מצטרפות לעשרה, ומוכח דאי לאו משום שניכר צירופן איכא פרסומי ניסא וברוכי נמי מברכינן. ע"ש. ובימים האלה זה כמה שנים הנהגתי בס"ד בשכונות רבות בירושלים שאחר קריאת המגילה בבהכ"נ לאנשים, כעבור שעה באות הנשים בהמוניהן לבהכ"נ, ושליח צבור קורא להן את המגילה בדקדוקיה וטעמיה, ומברך להן לפני המגילה ולאחריה. וזאת בהסתמך על הוראתי בקול סיני בשם הרב משחא דרבנותא, וע"פ הטעם הנ"ל. וכעת ראיתי במקראי קודש להגרצ"פ פראנק (הל' פורים סי' לה) שנסתפק בדין זה, אם יש דין צבור על עשר נשים, שיוכלו לברך אחריה. וידידי הגאון רבי יוסף כהן שליט"א בהערותיו שם הסביר הדברים בטוב טעם, שמשום פרסומי ניסא גם הנשים בכלל זה. וע"ש. והנה מפורש לפנינו בדברי הרב משחא דרבנותא שיש לברך לעשר נשים גם הברכה שלאחריה.

